

cipio pestis summe fuisse proficua, & mediam quasi Ram bezoardicam, seu acidis refractis gaudentem, seu volatilem vrinofam fecisse strenue officium; nec minus cinnabarina, reliquis interpolata, vt ξ ialia alia facemus. ξ enim diaphoreticus, cuius preparationem ipse *Pamcellus* & *Helmontius* docent, non minimum in peste praeferat. Nouimus medicum, qui in peste Viennensi euasit & gloriam reportauit, ab adhibito talismodi medicamento ξ iali. Cum vero hinc alibi vel nimis sibi fideret, Deo forsitan non primario in auxilium vocato, vel medicamento abuteretur, nec legitime & que applicaret, saltim sibi ipsi, morti in rapinam cessit non minus ac alii. Quemadmodum enim, posita hac indicatione, seu hoc intuitu sudorem alias difficulter mobilem excitare cum successu licet; ita, ad ichorescentiam vel rarefactionem nimiam inclinante massa sanguinea, volatilia, cinnabarina & ξ ialia haecce tantum abest, vt conueniant, vt conuulsiones abigant, vt potius sudores adaugeant & nimios reddant, vltra sphaeram suam effe-ratis & diffatis humoribus.

LIBRI II. SECTIO II. CAPVT IV.

De
Legitimo bezoardica adhibendi modo.

Sed prius, quam prouehamur vterius & de hoc adhibendi bezoardica legitimo vsu monita & cautelas addamus, illud facile ex dictis patet, distinctionem esse summe necessariam inter bezoardica illam, de qua mox plura, qua in volatilia, media & fixa, non minus ac alia plura specifica, diuiduntur. Hae ipsa distinctio fundamentum habet in re, estque vtilissima; nos vero h. l. non tam secundum materiale diuidere eadem voluimus, quam secundum medendi methodum simul, vt & pateat statim, quid agendum, & quomodo agendum sit in talismodi casibus, quae vitam concernunt.

Hinc nota 1. *Vt diuersa venena, ita etiam diuersa sunt bezoardica.* Vtraque penitus, quod annisi sumus, inuestigata & iuxta se posita, quae quibus conueniant, monstrant magis. Nisi enim

enim, quæ regula vniuersalis est, inter indicans & indicatum, morbum & remedium, iusta intercedat oppositio, & oppositorum proportio, nullo modo morbus tollitur, quin sæpe augetur magis, & contra. Tribuat hinc vnusquisque, quantum volet, Tincturæ sive bezoardicæ, electuario Oruietano, pulveri bezoardico specifico, vel quibuscunque etiam centum aliis; Tinctura bona, electuarium bonum, puluis bonus, æger moritur. Neque est quod quis dicere possit, in peste v. g. esse reuera *ὁ Θεός*, frustra esse singula, non adiutos a peste incipiente vllos, quemlibet suo fato mortuum; Verum enim est, si a peste euaderent plurimi, vel omnes, non pestem, sed benignissimum æstimandum fore morbum. Est enim de natura & essentia pestis, plures simul corripere & citius mori, quam succurri fere possit. Sed si fateri volumus quod res est, Deus & cum blanditur pater est, & cum credit pater est; Vnde & pesti suam, pro salute humani generis, in naturæ sinu locauit antidotum, quamuis non talem, qualem sibi vulgo imaginantur, vel vt postulatim impossibile fingunt. (Loquimur de causis & remediis naturalibus, non Theologicis.) Quin hoc ipsum apparet ex natura veneni pestilentis. Torpidum hoc est, sed efficax; lentum, sed tarditatem, si tamen ita dicenda est sæpe, vel lentorem suum efficacia sua compensat. Non instar basilisci est, vt obtutu velut suo quemuis enecet, vnde nec in aura venenum locatum est, sed in contactu vel quasi tali, in seminio propagabile vnice, reliquis obstetricantibus solum. Sed habet se instar viperæ, instar arsenici, instar napelli, si rem recte concipiamus. Vipera lentum est animal, quod tractari potest innoxie, modo caput prehendas, (quod vel centies experti sumus,) nec temere nec timide rem aggrediaris. Arsenicum medela est, modo non hauriatur intro & sibi relictum; eadem ratio est napelli. Adeoque pro captu tractantis habent sua fata venena. Frustra sunt ergo & absurdi, siue e vulgo, siue ex medicis, qui vnicornu aliquod, qui lapidem bezoar fingunt, omnium venenorum antidotum, qui medicamenta crepant, vel simplicia, vt e lapide serpentino confecta pocula, aliaque, quæ venenum omne pellant; ad præsentiam eius statim sudent, nullum inaduertenter ad vitalia

talia dimittant. Ludicra sunt hæc & superstitiosa vulgi figmenta, quod ipsum tamen velut promiscue per tot secula credit facile & decipitur, non minus ac assentientes medici.

2. Fuit ex his prompte, non esse confundenda bezoardica, cum in genere, tum in specie. In genere nemo non percipit, veneno corrosiuo arsenicali non prodesse theriacam vel tincturam bezoardicam, nec morsui animalis crySTALLUM, quem antidotum cœci statuunt; sed alia esse mineralium, alia animalium, alia vegetabilium antidota. Et licet sint bezoardica polychresta, pluribus scopis debita, nec illa tamen sunt confundenda & permiscenda temere. In specie vero id valet in febribus malignis, fermentatiuo veneno magis conspicuis, & præcipue in peste ipsa. Mirandum non est, vel hoc nomine mori plurimos peste, quod fidant his illis remediis, pro probatis ab aliis habitis. Mori item febribus malignis affectos æque ac peste non paucos, qui nedum medicamenta assumunt, sed corpus hosti exercendum exponunt ista sua negligentia, donec prostratis viribus medicina se opus habere, an habuisse, sero nimis intelligant. Ausim dicere, imo expertus asserere, iugulari posse febres ardentes, pestem, dysenteriam, aliosve morbos epidemios in prima herba, si statim ad primum mali sensum mederi liceat. Nouimus virum satis timidum, qui sexies dysenteriam inuadentem, qua affecti erant domestici, & duo infantes, toties repulit extemplo, momento inuasionis sumta Ra bez. Nec minus exempla nota sunt, qui visitantes peste infectos, passi iam vertiginem, lassitudinem & alia, sumto bezoardico volatili, Ra bez. alcalifata, Mich. nostra, liberarunt se a præsentaneo veneno & periculo mortis. Si vero promiscuus vsus non conuenit bezoardicorum, facile patet, quid iudicandum sit de pluribus hoc tempore editis scriptis, concernentibus regimen pestis præseruandæ & curandæ. Sane maxima pars si non promiscue, tamen confuse hæc tradit, commisso legenti negotio, vt eligat cui dicat medicina, Tu mihi sola places. Quicumque mederi vult tum aliis ægris, tum a peste præseruandis & curandis, debet omnino 1. distincte, breuiter, & clavis verbis exponere, quid, quando, quomodo agendum, vt nullum supersit dubium,

T. x. ut

vt sciat probe agenda patiens; 2. morbo conformia remedia, selecta, pauca & probata proponere, quæ iuuent, non noceant; eaque 3. quæ diffusa sint nihilominus, pluribus communicabilia, citra pretii magnitudinem. Maxima enim intentio est mederi pauperibus, tertix ad minimum parti vrbis vel pagi. Hinc & breuis sæpe schedula sufficit, neque vsum habent vllum, (hunc quidem, quem intendunt,) exasciata & pluribus foliis constantia consilia, quibus lectis plebeius indoctior redit, vel incertior agendorum.

3. *Volatilia magis heroica, primo hosti opponenda, fixiora interpolanda.* Vt in bello appetente hoste non leuis amaturæ milites impetum sustinere, nedum retundere norunt, primus conflictus est acerrimus, & turpius eiicitur, quam non admittitur hostis; pariter in medicina se res habet cum bezoardicis. Breui rem conficiunt priora, nisi morbus radices iam egerit & vitalia occuparit; quo facta nihilominus principem tenent locum. Ratio immota & principalis est, quia excludendum seminum morbosum, siue illatum, siue conceptum interius. *Neque timendus est calor, productum eiusdem, breui compescendus, modo exclusum sit peregrinum motum hunc excitans.* Ratio secundaria est, quia citius subeunt, actiuora sunt. Exemplo sint variolæ, morbilli, malignæ febres, dysenterix epidemix, pleuritis, pestis ipsa. Mox inde vel tollitur morbus, vel mitigatur, vel symptomata ab obsessione foci vitalis orta, anxietas, respiratio difficilis, retrocessio bubonum, exanthematum præcauentur. Dato vero hoc stimulo, freno hinc moderamur archæum, vt, non ultra quam par est efferatus, resistere queat. Fixiora autem reliquorum sunt subsidia, vt quies concedatur naturæ, qua interrupta facile fatiscit. Imo hæc absoluunt curationis reliquum. Media & communia sunt acida, feruori & seminio, vt & fero ipsi tutando, debita. Et ipsa quidem satis sunt efficacia, solis tamen illis principalem expellendi prouinciam demandare non æque licet. Vtut enim aliquibus profuisse visa fuerint; potior tamen semper obseruata est volatiliū, & quasi talium, mediorum efficacia.

Cumque denuo exclusionis seminifici meminerimus, operæ pre-

pretium est addere, siue illud alienis debeatur illatis, siue in propriis vndis; siue etiam, quod *Helmontius* & hunc sequentes volunt; ipsa sola terroris concepti idea generandæ pestis semen suggererit. Perinde hoc est, posito hypothesein veram esse; neque enim mutatur ob id curatio. Supponunt nempe, sæpe fidem experientiam fecisse, quod quis terrore solo pestem absentem sibi atque suis parauerit, attamen grassante peste, occurrentibus obiectis, quæ ad terroris imaginationem conducant. Sed quando huc deuenimus, certum quidem est, terrorem esse obstetricem, non æque vetro patrem pestis, cum experientia ipsa adducto sine dubio cum obiecto illo terrifico, seu vitali, seu alio, seminium actuale non excludat, imo quam maxime foueat. Vel vnicum exemplum sit, quod plures milites, successiue tunica induti eadem, peste correpti & mortui sunt, etiam nescii quasi fati prioris; quod cordatissimi, quique iam non semel pesti interfuerant actores, quos iam habitum contraxisse & consequuisse cum morbo putes; succubuerint tamen; quod contagium per plurimas domos sub initium grassantis luis deprehendi potuerit illatum, vnde in solo ideali illo terrifico seminio si acquiescere velimus, non æque *Pharaburgis* omnia ita patent, vt dubium relinquatur nullum. Omne id inde videtur ortum, quod seminum illud a priori non æque notum sit, vnde ex reali, ideale conceptum fuit, quod fugiens sensum nullum omnino fuisse reale creditum est. Ponamus vestimentum vel integumentum quodpiam peste infecti nescienti cuidam, vnde sit, imo non credenti ab infecto tactum, offerri, quo induatur, vti toto die obseruatum est. Ille, disposito corpore ad recipiendum, certo ceitus peste corripietur, eandemque propagabit mox vltorius. Imo compertum, bruta, canes & feles, peste reuera obiisse, arbores vicinas domui intermortuas & ariduram concepisse manifestam, quod Alsteri factum nouimus.

4. *Ubi* quæque volatilia contraindicantur, temperatis magis, vel illis parcius solum vtendum. Contraindicantur, vt si loquar, ratione ætatis, ab infantibus, quorum sanguis texturæ est tenerioris, vt facie efferari nimis possit. Contraindicantur a gravidis, vnde floribus *Aris* quoque, multo magis vero theriaca, vbi

no-

1000

¶ *nos* mitius utendum, ne in *σφαυόν* ruat sanguis, & rēnes cum abortu & vita periculo consequantur. Unde & hic valet, grauidam morbo acuto, ob hanc ipsam causam, corripi, lethale esse, quod aliquoties obseruauimus. Contraindicantur a debilibus, pulsu frequenti & rarefactione intensa, quam hoc ipso non corrigere licet. Vbi obiter notamus, pulsum frequentem in febribus malignis, si statim a principio talis sit, plerumque esse funestum. Contraindicantur a fluoribus sanguinis, quando ob dictam rarefactionem nimiam resoluitur in hæmorrhagias, in menses nimios, in sudores. Media inter hæc est *Ra bezoardica*, cui vel ob hanc quoque causam commode maritanti anodyna. Verbo, ita semper stimulo opus, ne frenum negligamus debitum; ita freno, ne stimulum adimamus expulsi archei.

5. *Bezoardica* sudore non æque rigorose continuando faciunt officium; sudor vero ab impellente externo vel frustraneus vel noxius. Obseruatum fuit sudore imperato nimio, ultra *εὐφορίαν* scilicet, ægros male habuisse in peste ipsa; in variolis vero suffocatos ægros, tantoque magis, si crucientur continuo sudore, neque gutta potus, quod perabsurdum est, concedatur; cum tamen potu leuetur sudor, & promoueatur magis, sitis vero sudore multo prorogetur, vt loquitur *Helmontius*. Quodcunque nempe sudoriferum non valet fermentum peregrinum expellere, internum vel externum potissimum, illud non adæquatam morbo, quin exitiosum est. Puluis cardui benedicti, rob, sambuci, C. C. vltum &c. debiliora longe sunt, quam vt iis demandari possit tam ardua prouincia. Quodcunque vero privat nimis sero suo sanguinem, itidem damnosum est quam maxime. Hinc solemus, quod iam monuimus, imperare quidem sudorem prima vice, sequentibus vero præbiis non item, potiunculis vero aliisque humectantibus domesticis solari defectum feri.

6. *Bezoardica* etiam magni nominis citra rationem adhibita infida sunt præsidia. Non tam scilicet occulta qualitas venenorum spectanda, quam certa & indubitata læsionis ratio. Quod nisi fiat, andabatarum more pugnamus, & experimenta per mortes

mortes facimus. Sit sua laus viperinis, vt bezoardicum animale audiant, vel horum affinibus serpentinis quicquid præstant, faciunt temperata mucilagine, cui \ominus volatile immersum latet. Neque enim, vt mors per serpentem irrepfit, ipsa quoque per serpentis mortem, seu medicinam vindicatur. Vid. *Helm. Tum. pest. p. m. 890, & antec.* vbi & Hippocratem hoc vno solo arcano, carne viperina vel colubrina, exiccata & puluerisata, diuinos sibi honores acquisuisse scribit. Lapis bezoar vterque sit venenorum antidotus, modo sobrie de eodem iudices in applicando. Est enim præcipitans, temperans, cui non dubitant recentiores lapides quoscunque alios, equinos, humanos &c. conferre, si non anteponere. Vnicornu quoque vim contra araneas, & aliis modis vtcunque, probatam non vilipendimus, sed intra modulum actiuitatis suæ conclusum, non vltra.

7. *In dubiis mitiorem & tutiorem sequimur viam.* Cum itaque & bezoardica quædam male audiant & suspecta sint, præstat eadem ex antidotis omittere, prostantibus melioribus. Idque tum in se bonum & necessarium est, tum propter calumnias inde facile & imputationes consequentes. Nouimus sartorem empiricum vsu nucis vomicæ non paucos liberantem tertianarios, hinc necis inquisitionem subiisse, cum pro viro ægro idem peteret fœmina malefica, ipsi vero hæc venenum aliud porrexisset, & culpam in medicamentum hoc deriuaret.

8. *Principiis si vllibi, sane in peste obstandum & februm insultu.* Omnis hic mora periculosa, omnis dilatio mortifera. Hinc ipso inuasionis momento mature sumenda antidotus prius, quam cibus capiatur, vel somnus ineatur, vtroque enim casu promte vitalia subit malum, radicesque agit, vix nisi cum morte finiendas.

9. *Corpora impura quo magis volatilibus agites, eo magis laeseris.* Summatim enim opus omnino est cautelis pluribus in vsu bezoardicorum, quæ omnes tamen in proportionem agentis erga patiens, veneni & antidoti, indicantium & prohibentium, vi vniuersalis medendi methodi consistunt.